

Povești ale Doamnelor și Domnilor din București

Pe birou, alături de topul de hârtie și de pix (ce să fac, mă aflu printre demodații care au păstrat cultul scrisului de mână!), stau trei volume masive, absolut intimidante, cam de 500 de pagini fiecare. Cărțile sunt elegante, îngrijit tipărite, pe hârtie bună și fără ucigătoare greșeli de corectură obișnuite la destule case editoriale. Performanța aparține - o subliniez de la început - unei tinere și nu prea cunoscute, dar serioase, edituri, „Vremea”, girată - înțeleg - de doamna Silvia Colfescu. De pe coperti, poze de epocă, în nuanțe sepia, te îmbie și îți mai taie parcă din sfiala de a te așterne la o atât de îndelungată lectură: doamne cu chipuri dulci, cocuri în creștet și pernițe amplificându-le, în secret, sub fuste, șoldurile, domni cu mustați în furculiță, gulere tari și redingotă - cine nu are acasă, uitată prin sertare, asemenea poze de familie? Seducția a fost săvârșită. *Alte povești ale Doamnelor și Domnilor din București* - anunță titlurile, ușor schimbate de la un volum la altul, ale acestui „serial” de interviuri-portret, realizat de doamna Victoria Dragu Dimitriu. E clar, trecutul e la modă și-ți vine să exclami, ca despre regii Franței: trecutul e mort, trăiască trecutul - desigur, cel reinviat sub condeiele scriitorilor. Prezentul e atât de irascibil și nevricos, atât de pus pe hartă și atât de sufocant de aproape, încât întoarcerea cu fața spre ziua de ieri, alaltăieri, îți fâgăduiește mai mult calm și liniște. Dar, de fapt, greșesc: nu despre ziua de ieri e vorba, cu ea încă ne mai răfuim; atrăgătoare pare acea „belle époque” dinaintea primului sau dintre cele două războaie mondiale, care oricum nu prea mai are martori, așa că putem, la o adică, să o mai și fasonăm un pic după placul și iluziile noastre.

Dar nu asta face Victoria Dragu Dimitriu. Poetă, prozatoare și jurnalistă (culturală) de radio, ea a pipăit cu vederea și cu auzul, timp de 40 de ani, această istorie pe care o evocă în cărțile ei, stând îndelung atent și răbdător de vorbă cu doamne și domni din București - 48 la număr -, cei care și-au păstrat „domnia” chiar și pe când își ziceau,

ca noi toți, tovarăși, fără ca aceasta să le fi știrbit ceva din boiereala lor spirituală, artistică sau ereditară. Și totul a pornit de la marea dragoste a publicistei pentru frumoasele case ale Bucureștiului, de la interesul ei mereu improspătat de a le afla biografia, de a le cunoaște tainele, iar tainele lor erau, de fapt, ale celor care au viețuit, s-au zăbătit, au iubit și poate au și murit în ele. Ani și ani de zile, autoarea și-a lipit urechea de zidurile acestea pline de amintiri și i-a poftit pe locatarii (tot mai vârstnici) ai arătoaselor case din micul Paris de altădată să-și spună poveștile. Emisiunile ei săptămânale de la Radiodifuziunea română „extrăgeau” - presupun - fragmente din aceste lungi confesiuni (cele care „mergeau”, desigur), dar casele au fost păstrate în întregime, asemeni unei dote spirituale pe care nu ai voie să o risipești, ci obligația să o oferi, ca document, viitorului.

Cine spunea că munca jurnalistului rezistă doar o zi, ca viața efemeridelor? Cine, mai ales, deplămărea soarta scrisului radiofonic, care își pulverizează pe loc, în eter, substanța? Ei bine, iată că dictonul latin „verba volant, scripta manent” nu-și mai păstrează (în întregime!) înțelepciunea. Victoria Dragu Dimitriu a scos din transcrierea acestor cuvinte, care au zburat patru decenii prin aer, cele trei voluminoase cărți de documente, poezie și nostalgie, care alcătuiesc un admirabil portret al Bucureștiului ei natal. Nu știu în ce casă a locuit familia Davidovici, cea în care s-au născut Victoria și fratele ei, Paul Davidovici, pilot de meserie (care a pierit, dramatic, într-un accident aviatic), modestia ei a ocolit amintirile personale. Dar eu am pornit, cu oarecare melancolie, pe urmele personajelor ei, pe care le-am cunoscut și eu: a marelui pictor Iser și a micuței sale soții, Daisy, în atelierul lui din strada Craițelor; am revăzut acea

piață a Unirii, cu tarabele colorate de colinele paradisiace ale florilor, fructelor și legumelor, piață lângă care a locuit, în tinerețe, Maria Banuș; îl văd pe pictorul Samuel Müntzner pictând (pe ascuns, în timpul războiului), împreună cu soția, Rodica Maniu, în casa Adrian Maniu de pe strada Plantelor 50; le revăd pe surorile Urseanu-Berman - balerina-coreografa Tilde și actrița Lili; mă întâlnesc în propria-mi amintire cu acel grozav cuplu de amici - freneticul reporter Brunea-Fox și jovialul carica-

turist Ross -, care au îmbogățit presa română cu harul lor, și mă simt ca printre prieteni vechi, în locuri în care mulți dintre noi ne-am plimbat tinerețile, iubirile, iluziile (și deziluziile!). Mă mir din nou cum de s-a făcut că, deși am avut preocupări profesionale adesea asemănătoare, nu ne-am întâlnit și nu ne-am cunoscut niciodată personal - Victoria și cu mine - și a trebuit să vină cărțile ei pe lume, ca să am ocazia de a-mi exprima prețuirea pentru talentul, seriozitatea și neobosită ei stăruință în ale scrisului.

Cărțile sale cu „Povești despre Doamne și Domni” bucureșteni rămân un fel de scrisoare de dragoste (de 1.500 de pagini!) pe care Bucureștiul o primește, chiar așa cum e acum - nervos și agitat, zbârcit și astmatic (de la poluare), călcat sub roți de prea multe mașini și în picioare de prea mulți edili nepăsători. Nu sunt cărți de citit cu sufletul la gură. Sunt volume de ținut mereu aproape, pe etajeră, pe birou, și de citit câte o poveste-două, când vrei să-ți răcoresți sufletul și să-ți mai umpli mîntea.

Cu o astfel de poveste și eroul ei - un fabulos evreu bucureștean al primei jumătăți a secolului XX - vă mai rămân datoare. Să spun, oare, despre cine este vorba? Nu, mai bine rezerv surpriza pentru o rubrică viitoare.

SANDA FAUR

Filosoful Iosif Brucăr (1888-1960) a fost, după cum se știe, „uitat” și nedreptățit de două ori (sub fascism și sub comunism), mai întâi ca evreu, a doua oară ca gânditor „idealist”, și mă întrebam (într-un articol din R.C.M./sept. 1993) dacă va fi uitat și a treia oară, în zorii noii democrații... Diligențele noastre post-comuniste au fost anevoioase și dezamăgitoare. Zeci de ani, manuscrisele inedite ale lui I. Brucăr au zăcut la secția de manuscrise a Academiei Române. Abia că i s-a reeditat o broșură, din B.P.T. antebelic, dedicată lui Spinoza. Nepoata filosofului, *Miana Brucăr*, stabilită la Freiburg, a venit de mai multe ori la București, în speranța că editorii vor fi receptivi la manuscrisele inedite ale bunicului ei, dar s-a întors mereu decepționată. Iată una dintre aceste scrisori (din 15 august 1994). (ȚICU GOLDSTEIN)

**Se face,
în sfârșit,
dreptate!**

Stimate domnule Goldstein,

[...] Vă mulțumesc pentru caldul și documentatul articol pe care l-ați scris despre bunicul meu, filosoful Brucăr. Ați intuit bine și înclinația de meloman a bunicului meu; fiul lui, Mircea (tatăl meu), a fost un talentat pianist, interpret al muzicii lui Mozart și Beethoven, în special [...]. În str. Sf. Constantin 24, unde au locuit, aveau loc, inițiate de bunicul meu, seri de filosofie, literatură (veneau aici C. Rădulescu-Motru, N. Bagdasar, F. Aderca) și muzică...

Câtă dreptate aveți și la capitolul uitării, pe nedrept, a scrierii filosofului Brucăr!

Poate că ați auzit de Gabriel Liiceanu (coleg de școală cu mine și prieten). El mi-a spus, într-o scurtă întrevedere în '89 - când venisem la București pentru a-i lua pe părinții mei la Freiburg -, că Blaga a avut dreptate să-l considere pe bunicul meu ca fiind cel mai bun cunoscător din România al istoriei filosofiei...

Nu corespundez cu Liiceanu, îi voi scrie, însă, după ce-i voi afla adresa editurii unde lucrează, despre frumosul dumneavoastră articol, trimițându-i și o xerocopie. Îl voi întreba, cu această ocazie, dacă nu consideră ca justă și binevenită republicarea unui filosof atât de distins.

Vă urez toate cele bune și încă o dată: mii de mulțumiri!

BRUCĂR MIANA C.

CENTENAR MIHAIL SEBASTIAN

Exerciții de acuitate critică (II)

Intuiția nu-l înșală pe cronicar, dacă își propune să stimuleze modul direct de relatare. Așa se întâmplă de fiecare dată când scrie despre Ion Călugăru. Prozatorului atras de spații restrânse (micul târgușor moldovenesc) i se relevă (vezi „Năpasta Varvarei”) detalii de grotesc negru. Atmosfera, notează Sebastian, este „atât de puternică și decisă, încât, integrate în ea, numele oamenilor - simple fantome -, prin conținut, devin realități”. Grotescul, adăugăm noi, alăturat predispozițiilor personale ale lui Ion Călugăru, oniricul, straniul ilar, miticul religios, fac din mediile zugrăvite, esențial evreiești, ca umanitatea, din zona autobiografică, să fixeze identitatea unor colectivități pierdute în sărăcia împăcată cu sine, totuși fremătând de răsuciri care abstrag timpul din curgerea plată.

S-a vorbit rar, în ultimele decenii, despre Ion Călugăru. A stricat singur bunele impresii lăsate ca scriitor interbelic. Acest „Creangă evreu”, fiul Țiprei Buiumaș, idilicul trăitor printre calicii obscurilor experiențe ce par azi consternante, a lăsat deoparte cărți solid elaborate - „Paradisul statistic”, „De la cinci la cincii”, „Don Juan cocoșatul”, „Copilăria unui netrebnic” - ca să-și compromită imaginea cu romane gen „Otel și pâine”, din 1948, sau „Am dat ordin să tragă”, din 1949.

Curios lucru, propagatorul de idei comuniste de după 1947 avea la activ, chiar în intervalul incriminat, proze de calitate, piese de teatru decis expresioniste („Ion și Salomeea”, „Clovnul care gândește”). Nu le situez deasupra paginilor din „Omul de după ușă”, pe seama cărora Sebastian a scris două cronici, fremătând de prețuire, în 1931-1932. Singulară și uimitoare rămâne înrudită lui Ion Călugăru cu tablourile lui Marc Chagall, văzute de Sebastian cu un an înainte în galeriile Bernheim-jeune. Proiecția cronicarului le adună și le alătură. Nimeni, până la Mihail Sebastian, nici după el, nu a sesizat cum cei doi, nuvelistul originar din Dorohoi și pictorul venit de la Vitebsk, caută, găsesc și celebrează un model irigat de lirism iudaic în luptă cu nevroza, autorevelația, senzualitatea și burlescul, calități explicate de criticul lor entuziasmat drept fețe ale turmentării tragice de care au avut parte oameni chinuți, miraculos scoși din abandon de vitalismul anecdotic și mitologic. Cu sentimentul continuității, Sebastian trece mai departe la romanele pe care Ion Călugăru le dă sub titluri, precum „Copilăria unui netrebnic”, ori nuvele decupate din epicul bine disciplinat, în „Omul de după ușă” și „Don Juan cocoșatul”. Sunt surprinse înfrigurări, oboseli, accidente de destin, poticniri, toate rezolvate într-o construcție a temperamentului dublat de curcioritate febrilă.

Din perspectiva cu care ne-a obișnuit, Sebastian constată cum meșteșugul îl ajută pe Ion Călugăru să vadă „aspectele contradictorii ale vieții”, iar în Charlie Blum personajul psihologiei confuze, al farsei, nebulosului înșelător cu care evadează din derută în aventură. Genul de istorie naturală a insului, cum afirmă Sebastian, transpus ca „escroc și martir”, definește un soi de paralelism deschis magicului sau ambiguității. Descifrarea ce urmează îi aparține lui Sebastian, iar în

ineditul ei îl revelează pe eseistul de prim-plan: „Umorul este anglosaxon sau semit. Latini și teutonii nu cunosc formula sufletească foarte complicată, sentiment ambiguu, jumătate vesel, jumătate tragic, atitudine ocolită în fața vieții, cu rezerve, cu elanuri rețezate, cu deformări voite și cu un gust inițial pentru moarte”.

Umorul, în sfera vieții cotidiene, ca factor de individualizare a traiului de zi cu zi, modelează felurite evreitatea. E loc pentru umorul blând, pentru cel repezit, mai deloc pentru umorul feroce. Derularea de reacții umoristice împrăstie neguri, păzește de ieșiri disperate și, de regulă, înclină spre comic. Umorele iudaic poate fi acid, mai rar și atroce-virulent.

Rezum caracterizările la textul foarte aparte din „Copilăria unui netrebnic”. O experiență literară egal pătrunsă de lacrimi și grimase, după spusele lui Sebastian, ferită de o anumită senzație de artificiu și ironie seacă perceptibilă în unele scrieri ale lui Ion Călugăru. Nota e a lui Sebastian, cu adresa la tristețea ascunsă sub o mască de volubilitate

Eseistul și cronicarul literar MIHAIL SEBASTIAN în presa culturală a vremii

a prozatorului. De astă dată suntem în fața paradoxului: inteligența autorului construiește „o mare carte liniștită”, plină de pitoresc, împărțit între lumea închisă a veacurilor de suferință, cu iubiri, foame și moarte, și emoțiile excepționale generate de folclorul iudaic inspirat de ghetoul infiltrat cu ghidușii țărănești, așa cum le-a cunoscut, le-a trăit însuși Călugăru în Moldova natală.

Pe seama lui Ion Călugăru sunt subliniate de Mihail Sebastian verva polemică „decisivă în tehnica sa literară”, tocmai pentru că, în romanul de maturitate „Trustul”, prozatorul depășește complet pamfletul, dar introduce și elemente de cronică, de relatare nudă, de inconsistență epică. Momentul social din anii următori primului război mondial trimite la o grevă generală, inclusiv la poziții ocupate de intelectuali tineri dezorientați. Dificultatea creată în interbelic de întrebări insolubile e numai în parte recuperată de fragmentarism poetic. Aici, în „Trustul”, Călugăru vrea să meargă mai departe, însă este tras în jos de simpatii de stânga, exterior violente, salvate - la antipodul sociologiei disimulate - de rememorări meritorii, cum este și cea a înmormântării lui C. Dobrogeanu-Gherea. E locul unde narațiunea capătă adâncime emoțională.

Aplicarea lui Sebastian spre realități cu greutate nu află în scrisul lui I. Ludo, alt autor omologabil, motive de reflecție, așa că suntem dezlegați de recuperări, pentru o mai bună edificare. Putem,

așadar, trece mai departe la necesarul contrast cu alt tip de literatură.

Oarecum derutantă, sigur încă sortită unui public atent la apăsătoare sensibilizări, cețoase umbre ale trăirilor, proza lui M. Blecher oscilează între confesiune și obsesie. Înainte de moartea prea timpurie, cauzată de boala teribilă, morbul lui Pott, Blecher încredințează hârtiei „Întâmplări din irealitatea imediată” (1936) și „Inimi cicatrizate” (1937). Postum, va apărea „Vizuiuna luminată”, abia în 1971.

Sebastian povestește în „Jurnal” timpul petrecut la patul de suferință cumplită a pacientului fără scapare. În singurătatea sa, Blecher lasă la vedere lumea lui de senzații. Cronicarul întocmește diagrama interiorității bolnavului, afinitatea cu eposul stărilor sale torturate de prizonieratul impus de tuberculoza osoasă. Nimic nu este închipuit, constată Sebastian. Din perfecta „netrurare” a „identității continue bandajate, supărând exacerbat”, vine o literatură deformată de „simțire fabuloasă” și acuitate analitică. Imobilizarea în subuman distanțează, pe cât apropie, tabloul conturat de M. Blecher, căruia îi datorăm un epic de mare acuitate, nemilos de dramatică în diminuare fiziologică și tensionare erotică. Paginile, irevocabil tragice, de un tagmism concis, nu invită la compasiune. Blecher le redactează ca după o beție cu anestezice, droguri, calmante ce nu induc calmul normalității. Singura stare instalată în corpul pacientului e distanțarea medicală de tensiunile prin care trece, de la o amețelă denunțată volubil la alta, egal detestabilă, paralizantă.

Fiind bărbat tânăr, resimte nevoia contactelor sexuale prelungit exaltate. Nu trecem peste ferocitatea trăirii între atâtea unicități kaffiene, înrudite descriptiv. Aspectul clinic descoperă suflul disperat, parcă insuficient dezvoltat, în duritatea încercărilor. Pe drept cuvânt, Sebastian vede în „Inimi cicatrizate” o carte despre singurătate. Una indirect patetică, deloc inhibantă, totuși explicabilă în spirit freudian, în măsura în care sinceritatea înlătură duioșia, vrea efuziuni și nu le primește. Confesivul aprins de perfidia abisalului nu își justifică dilemele. Cel puțin ca primă impresie. Apoi, distinct, formula damnării în corsetul de gips tatonează straniețea, înțelege drama eului, ne convinge că Emanuel, ca personaj, e mai subtil ca mizeria lui fizică să-l copleșească.

Radu G. Țeposu avea dreptate să își concentreze considerațiile pe ceea ce, în eseu „Suferințele tânărului Blecher”, numea ca repere simbolice: noroiul și placa de patefon, însoțitoarele existenței absurde ale bieteii ființe, diafane, grav disperate, depășind literatura prin actul de eliberare propus de agonia povestită.

I se potrivesc teribil de veridic lui Mihail Sebastian cuvintele ultime, rostite la dispariția lui M. Blecher, de parcă și le pregătea lui însuși: „Blecher duce cu el, dincolo de mormânt, cărți pe care a visat să le scrie, secrete pe care singur le-ar fi putut destăinui. Din momentul în care a avut conștiința marii sale vocații de scriitor, din acel moment a știut, desigur, că nu-i va fi iertat să spună tot. Și de aceea, cu intensitatea pe care o dă sentimentul sfârșitului, cu paloare concentrată a ultimelor cuvinte - irevocabil ultime - a scris aceste două cărți pe care le păstrăm, convinși că suntem încă departe de a le fi descifrat în totul”.

Pentru cronicar, de menționat că amplul eseu consacrat lui M. Blecher este penultimul semn al Mihail Sebastian în presa interbelică („Viața românească”, iulie 1938), înainte de intrarea în vigoare a legilor rasiale. Semnificația textului mi se pare absolut simptomatică...

HENRI ZALIS